

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію О.Д. Короля «Міжнародні туристичні потоки: суспільно-географічні аспекти формування та геопросторовий розподіл».-Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2018.-512 с. (ISBN 978-966-423-464-8)

Тема, обрана автором для дослідження, так би мовити, «лежить на поверхні» всіх досліджень з туризму, де характеристика туристичних потоків певного масштабу практично завжди передусім подальшим дослідженням. Але в даному разі об'єктом дослідження стали саме міжнародні туристичні потоки, які автор розглядає з точки зору суспільної географії – як сезонні міграції, в основі яких лежить міграційна поведінка, сформована у звичному середовищі мотивом «виштовхування» до середовища, яке володіє властивостями «протягування». Саме тому теоретичні положення, які автор використовує, ґрунтуються на категорії «географічний простір», його фізичних (протяжність, конфігурація, площа), гетерогенних властивостях (клімат, ландшафти, транспортно-географічне положення, демографічна ситуація і навіть ментальність - хоча мова йде передусім про мову і етнічну мозаїчність). Визначальним чинником генерації міжнародних туристичних потоків автор обрав економічний, справедливо стверджуючи, що, оскільки об'єктивно вартість пересічного туру постійно зростає, відповідно до даних UNWTO, при зменшенні тривалості, це свідчить в першу чергу про пряму залежність між прибутками родини/домогосподарства і її можливостями до подорожування. Таким чином, вибір об'єкту дослідження є вдалим, оскільки наявні дослідження туристичних потоків в більшості своїй «грішать» поверховістю, описовістю і тільки частково розкривають механізм формування, більше спрямовані на географічну структуру і виявлення її просторових трансформацій. При цьому більшість обмежується аналізом абсолютних показників динаміки туристичних потоків, зазначаючи їх кореляцію з прибутковістю туризму і його часткою у ВВП країни/регіону. Автор же запропонував абсолютно інший підхід, який ґрунтується на використанні відносних показників, «прив'язаних» до території (через її площу, кількість населення, рівень його життя).

Дане дослідження є методичним за сутністю (за використаним арсеналом методів і технік) і географічним за змістом. Автор сповна скористався доробком суспільної географії часів «кількісної революції» 1970-х років і вдало використав його в даному дослідженні. В першу чергу хочу відзначити запропоновані автором показники: індекс зарубіжної туристичної активності (п.3.1. і п.3.2.) та іноземної туристичної атрактивності (п.4.4. і п.4.5.). При вдаваній простоті їхнього обрахунку в них закладений суто географічний зміст, що пов'язує статистичні показники з показниками територіальними, а аналіз отриманих відносних одиниць вже стає не статистичним, а геопросторовим аналізом. Саме в цьому значна цінність даного дослідження: чітко вибудована методика, де статистичний аналіз туристичних показників доповнюється аналізом їх кореляційних залежностей від основних чинників формування туристичних потоків і органічно перетікає в геопросторовий аналіз власне потоків з виявленням особливостей їх формування в залежності від соціально-економічної ситуації в країнах певного типу.

Автор детально аналізує стан туристичної статистики (п.1.3.), що дає йому підстави для формування власної методики дослідження. Автором опрацьований значний за обсягами і різномірний статистичний матеріал, який дозволив не тільки виявити динамічні характеристики, а й вийти на географічні за змістом результати, визначити певні тренди у формуванні міжнародних туристичних потоків і їх розподілі. Тобто автор, спираючись на проведені розрахунки, зробив спробу пояснити: як за умов політико-економічної стабільності формуються міжнародні туристичні потоки, які механізми і в якій мірі впливають на їхній розподіл (і перерозподіл). Автором також запропонована класифікація країн за інтенсивністю витрат на зарубіжний туризм. Виявлена залежність між можливостями прийому іноземних туристів і розвитком в країні інфраструктури, в першу чергу туристичної.

Значна «доказова база», отримана в результаті реалізації чіткої, продуманої методики, відповідного застосування математичного апарату, змістовної інтерпретації отриманих результатів дозволила авторові сформулювати ряд закономірностей, що пов'язують зростання міжнародного туризму із показниками рівня життя населення країн певного соціально-економічного типу і запропонувати геопросторову модель формування та розподілу міжнародних туристичних потоків (п.1.7.5., с.70).

У зв'язку із запропонованою моделлю виникають такі міркування: 1) візуально модель, яка має бути об'ємною, бо процес є багатовимірним, виглядає не тільки пласкою, а й невиразною, а, на нашу думку, саме модель, як результат дослідження, підтверджений проведеними розрахунками і виявленими закономірностями, має запам'ятовуватись в першу чергу своєю

виразністю; 2) автор відштовхується при побудові моделі від туристичної мотивації і це правильно, бо саме сукупність подібних мотивацій формує певний вид туризму як «відгук» на туристичний «виклик». Різноманіття туристичної мотивації, якій в туризмології присвячені численні дослідження, автор спрощує до мотивів «контрасту, естетики і комфорту» (п.1.5.). Це спрощення можна пояснити методичною метою, в подальшому реалізованій в даному дослідженні, але, на нашу думку, це найбільш вразливий момент дослідження, який входить у певне протиріччя з виявленими автором закономірностями, в першу чергу, закономірностями формування потоків залежно від відстані між країною-генератором і країною-реципієнтом. Виходячи з закладеної логіки (контраст, естетика, комфорт), для українців найбажанішою destinations мали б стати, наприклад, Мальдіви і тільки гроші (відстань) є перешкодою масовому виїзду на відпочинок. А статистика свідчить, що й в найкращі роки до Туреччини українці їздили не так часто і масово... Тобто, спрощення заради виокремлення найбільш суттєвих елементів дослідження, є допустимим, але при цьому слід все ж таки зауважити, що мотивація в туризмі - це не тільки «3S», «3L» чи «4A» і т.д. по відомих спрощених схемах, а дуже динамічний, соціально детермінований (не тільки економічно), біхевіористичний, стохастичний і т.п. процес, дослідженню якого присвячені роботи соціологів, психологів та інших фахівців-туризмологів, а автор дещо механістично відштовхнувся від піраміди Маслоу і запропонована ним мотивація виглядає не як спрощена схема, а як суб'єктивні уявлення. Так, етапи розвитку туризму в історичному аспекті корелюють з прогресом на транспорті, який зробив подорожі більш безпечними і комфортними і саме безпека і комфорт є основою сучасних моделей управління туристичними destinations, але мотивація до подорожей є неоднозначним процесом і цьому варто було присвятити трохи місця в роботі; 3) таке місце можна було б вивільнити за рахунок зменшення опису відомих позицій, таких, наприклад, як кліматичні особливості або характеристика видів туризму - при всій не розробленості класифікації видів і форм туризму - або не наголошувати так часто на експортно-імпорتنій ролі міжнародного туризму, що є «загальним місцем» всіх підручників з туризмології, а в даному разі ми маємо монографію, спрямовану на фахівців; 4) автор «переексплуатує» модель Н.Лейпера (рис.1.1., 1.2, 1.4, 1.5), хоча й в оригінальний спосіб (рис.1.4 чи 1.5, наприклад).

Висновок: монографія О.Д. Короля «Міжнародні туристичні потоки: суспільно-географічні аспекти формування та географічний розподіл» є оригінальним авторським твором, що містить теоретичну новизну, в якому реалізована авторська методика суспільно-географічного дослідження міжнародних туристичних потоків, а отримані висновки ґрунтуються на опрацюванні значного масиву інформації, в першу чергу статистичної, з використанням новітніх математико-статистичних методів дослідження, що дозволило сформулювати ряд закономірностей у формуванні міжнародних туристичних потоків і визначенні механізмів, які впливають на їх геопросторовий розподіл.

Монографія становить інтерес для фахівців-туризмологів, географів, а також для широкого загалу. Авторіві слід було б опублікувати обґрунтування запропонованих базових індексів в англійськомовних журналах, які входять до наукометричних баз, задля популяризації запропонованого авторського підходу до просторового аналізу туристичного процесу. Вважаю, що дане дослідження є внеском у розвиток туризмології, і в географію туризму, зокрема.

Рецензент:

Завідувач кафедри країнознавства та туризму

географічного факультету

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка,

доктор географічних наук, професор

О.О.Любіцева